

Euroopan integraation spatiaalisesta ulottuvuudesta

Bialasiewicz, L. (2011; toim.). *Europe in the world: EU geopolitics and the making of European space*. 226 s. Ashgate, Sussey.

Euroopan integraation spatiaalinen ulottuvuus on noussut 2000-luvulla Eurooppa-tutkimuksen keskeiseksi tutkimuskohteeksi. Joidenkin arvioiden mukaan voidaan puhua jopa tutkimussuuntauksen spatiaalisesta käänteestä. Merkittävimmät panokset integraatioprosessin spatiaalisuuden tutkimukseen ovat usein tulleet perinteisen politiikan tutkimuksen ulkopuolelta, esimerkiksi maantieteestä, sosiologiasta ja aluesuunnittelusta. Euroopan unionin geopolitiikkaan ja rajakysymyksiin perehtyneen poliittisen maantieteen tutkijan Luiza Bialasiewiczin toimittama teos on hyvä osoitus maantieteilijöiden vahvasta asemasta alan suunnannäyttäjinä.

Teoksen lähtökohtana on Euroopan unionin viime vuosikymmeninä kasvanut rooli ”Eurooppaa” ja ”eurooppalaisuutta” koskevan tiedon tuottajana ja välittäjänä. Kirjoittajat tarkastelevat EU:n toteuttamia ja tukemia politiikkoja osana ”EU-roopan” geopolittisen aseman vahvistamiseen tähtäävää strategiaa. Heidän tavoitteenaan on nostaa esiin niitä moninaisia, usein näkymättömiä diskursiivisia ja materiaalisia keinoja, joilla EU ja sen institutiot vahvistavat poliittista vaikutusvaltaansa ja mielikuvia ”EU-roopasta” geopolittisena subjektina.

Teos ei pyri selittämään tai määrittelemään ”Eurooppaa” tai ”eurooppalaisuutta”. Se tarkastelee niitä diskursiivisina resursseina, joita eri toimijat hyödyntävät poliittisten intressiensä edistämiseksi. Tässä mielessä kirjoittajat noudattavat uskollisesti kriittisen geopolitiikan tutkimusagendaa: spatiaalisia kategorioita, kuten aluetta tai valtiota, ei oteta analyysien luonnolliseksi lähtökohdaksi. Sen sijaan ne ymmärretään käytännön kategorioina – poliittis-sosiaalisina luomuksina, joilla oikeutetaan ja selitetään tiettyjä politiikan käytäntöjä.

Ashgaten *Critical Geopolitics* -sarjassa julkaistu teos koostuu yhdeksästä artikkelista, jotka on jaettu kahden yläosikon alle. Kirjan ensimmäisen osion kantavana teemana ovat EU:n geopolitiikan *inklusiiviset* käytännöt, joilla pyritään yhtäältä laajentamaan ”EU-roopan” spatiaalista ulottuvuutta ja toisaalta tuottamaan mielikuvia ”EU-roopasta” spatiaalisen kokonaisuutena. Mielenkiintoisena esimerkkinä mainittakoon Sami Moision artikkeli, jossa hän tarkastelee EU:n spatiaalista suunnittelua geopolittisena narratiivina. Spatiaalista suunnittelua pidetään yleensä matalan politiikan piiriin kuuluvana, teknis-rationaalisena tilan ja tilallisten suhteiden organisointina. Ehkä tästä syystä sen yhteys ”Eurooppa-projektiin” on jäänyt tutkimuskirjallisuudessa vähälle huomiolle. Moision kuitenkin osoittaa, kuinka EU:n tukemat suunnittelualoitteet ja -käytännöt ovat kytköksissä ”EU-roopan” taloudellisiin

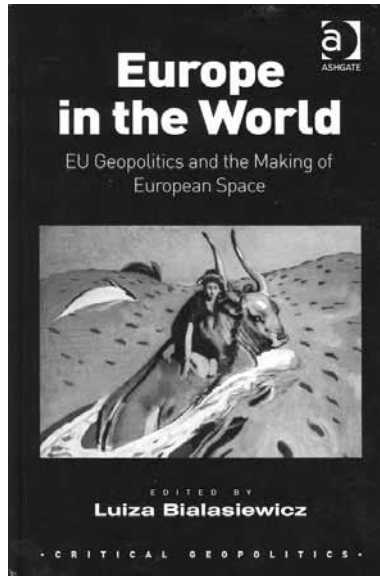
ja poliittisiin tavoitteisiin sekä näiden taustalla vallitseviin uusliberalistisen (talous-)politiikan periaatteisiin.

Ensimmäisen osion merkittävin anti liittyy mielestäni eurooppalaistumisen (*Europeanization*) käsitteen problematisointiin. Yleisellä tasolla käsite viittaa eurooppalaisen instituutioiden lisääntyneeseen vuorovaikutukseen. Eurooppaa koskevassa politiikan tutkimuksessa ilmiötä tarkastellaan usein hierarkkisten hallinnon tasojen välisenä politiikan siirtona. Eurooppalaistuminen viittaa tällöin lineaariseen prosessiin, jossa EU ”tunkeutuu” kansallisen politiikan piiriin ja ”pakottaa” muuttamaan kansallisia käytäntöjä unionin käytäntöjen mukaisiksi. Teos tyrmää näkökulman liian yksinkertaistavana. Esimerkiksi Alun Jonesin ja Alex Jeffreyen analyysit osoittavat kuinka alueelliset ja paikalliset toimijat mukautuvat ja hyödyntävät ”EU-rooppalaisia” käytäntöjä ja diskursseja edistääkseen omia intressejään.

Teoksen ensimmäinen osio havainnollistaa osuvasti myös ”toisuuden” ja ”itsen” tuottamiseen perustuvaa skaalan politiikkaa. Kirjoittajat osoittavat, miten EU:n poliittisia toimenpiteitä ja ”EU-roopan” asemaa geopolittisena subjektina edistetään vetoamalla myyttiin Euroopasta demokraattisia arvoja puolustavana siviilivaltana. Samanaikaisesti interventioiden kohteena olevia alueita määritellään epävakaisiksi alueiksi, jotka uhkaavat sekä kansainvälisen, että ennen kaikkea ”EU-roopan” poliittisen ja taloudellisen järjestelmän vakautta. EU:n uskottavuutta globaalina ”arvoyhteisönä” horjuttavat poliittis-taloudellisten intressien ja politiikan käytäntöjen ristiriitaisuudet.

Teoksen toisessa osiossa perehdytään EU:n geopolitiikan *eksklusiivisiin* käytäntöihin. Kirjoittajat tarkastelevat ”EU-roopan” ja ”eurooppalaisuuden” tuottamista rajojen ja rajaamisen keinoin. Artikkeleiden lähtökohtana on, että territoriaalisuus ei ilmene ainoastaan viivoina kartalla tai fyysisinä linjoina valtioiden välissä. Rajaaminen ei myöskään ole enää valtioiden välisillä rajoilla tapahtuvaa rajavalvontaviranomaisten yksinoikeudella suorittamaa rajavalvontaa. Uusien tekniikoiden sekä asiantuntijavallan lisääntymisen myötä rajavalvonnasta on tullut jatkuva, ennakoiva ja valikoiva prosessi, jonka tarkasteluun perinteinen geopolittinen ajatus fyysisten rajojen ja territorion erottamattomasta suhteesta ei sovellu. Erilaisten ”virtojen” kontrollointi ulottuu sekä spatiaalisesti että ajallisesti varsinaisen rajanylityksen aktin ulkopuolelle. Adam Levy ja Thomas Gammeltoft-Hansen havainnollistavat tätä kuvaamalla pakolais- ja maahanmuuttopolitiikan käytäntöjä, joilla ehkäistään ennalta ei-toivottujen subjektien pääsy ”EU-rooppaan” ja vahvistetaan puskurivyöhykettä territorion ympärillä.

”EU-roopan” rajojen ja rajaamisen käytäntöihin keskittyvät kirjoitukset tuovat hyvin esiin myös EU:n geo-



poliittiseen repertuaariin kuuluvan asioiden epäpoliittisoinnin. Kirjoittajat osoittavat, kuinka rajavalvonnasta ja virtojen kontrolloinnista on tehty asiantuntijavallan kasvattamisen ja uusien valvontatekniikoiden myötä hallinnollista toimintaa, jossa geopolittiset intressit verhoillaan poliittisesti neutraaliksi asioiden hoitamiseksi. EU:n rajavalvonta ei näyttäydy poliittisessa retorikassa rajoittavana ulossulkemisen politiikkana, vaan ystävällismielisenä kumppanuutena, joka perustuu parhaiden käytäntöjen, asiantuntijuuden ja teknisen avun jakamiseen naapurivaltioiden rajavalvontaviranomaisten kanssa.

Teos luo laajan katsauksen aihepiiriinsä. Yksittäiset artikkelit valottavat hyvin niitä moninaisia tapoja, joilla paikat, alueet ja valtiot – niin Euroopassa kuin sen rajojen ulkopuolellakin – on saatettu EU:n vaikutuspiiriin ja saatu työskentelemään ”EU-roopan” hyväksi. Teos muistuttaa, että modernin geopolitiikan politiikan, suvereenin ja territorion kolmiyhteyteen perustuva mielikuvitus ei tavoita kaikkia EU:n spatiaalisen laajentumiseen ja poliittisen vaikutusvallan vahvistamiseen liittyviä käytäntöjä. Empiirisiin aineistoihin perustuvat tapaustutkimukset tarjoavatkin inspiroivia esimerkkejä siitä, millä tavalla poliittisten järjestelmien territoriaalisuudessa, hallinnassa ja hallintamentaliteetissa tapahtuneita muutoksia on mahdollista jäljittää kriittisen poliittisen maantieteen käsitteistön avulla.

Teoksen ehdoton vahvuus on sen monipuolisuus. Kriittisen analysoinnin kohteena ovat sekä korkean politiikan alat (esim. turvallisuus- ja rajakysymykset) että yleisesti matalan politiikan piiriin mielletyt alat (esim. spatiaalinen suunnittelu). EU:n geopolittisiä diskursseja

ja käytäntöjä tarkastelevien tutkimusten menetelmät ulottuvat poliittisten asiakirjojen analysoinnista osallistuvaan havainnointiin. Lisäksi EU:n diskurssien ja käytäntöjen poliittisiä vaikutuksia tarkastellaan monipuolisesti erilaisissa maantieteellisissä konteksteissa.

Yksittäiset artikkelit muodostavat onnistuneen kokonaisuuden. Tästä huolimatta jonkinlainen käsitteellinen yhteenveto kirjan lopussa olisi ollut paikallaan. Nyt lukija joutuu itse suhteuttamaan lukemansa ajatukset poliittisen maantieteen skaaloja ja tilan politiikkaa käsittelevään ajankohtaiseen keskusteluun. Harjaantuneelle lukijalle empiiristen tapaustutkimusten yhteys poliittisen maantieteen suuntauksiin voi olla itsestään selvä asia, mutta ensiaskeleitaan poliittisen maantieteen kentällä ottavaa tutkijaa – kentän ulkopuolelta tulevista lukijoista puhumattakaan – lyhyt yhteenveto olisi auttanut. Lisäksi olisi sin kaivannut hieman monipuolisemmin esimerkkejä EU:n ”mikro-geopoliittisista” käytännöistä (ja niitä kohtaan mahdollisesti ilmenevästä vastustuksesta) ”EU-roopan” territorion sisäpuolella. EU:n uskottavuus geopolittisena subjektina riippuu ulospäin välittyvien mielikuvien lisäksi siitä, millä tavalla ”Eurooppa” jäsenyyttä territoriaalisena kokonaisuutena unionin sisällä. Nykyinen poliittis-taloudellinen kriisi osoittaa, että Euroopan yhtenäisyyttä korostavan retorikan taustalla kytee ristiriitoja.

Pienistä puutteistaan huolimatta teos osoittaa maantieteellisten näkökulmien vahvuuden Euroopan integraation spatiaalisen ulottuvuuden käsitteellistämässä. Suosittelem kirjaa lämpimästi poliittisesta maantieteestä ja EU:n politiikkojen spatiaalisista vaikutuksista kiinnostuneille kollegoille.

JUHO LUUKKONEN

*Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto*